

**ความต้องการ การเปิดรับ และความพึงพอใจในการใช้สื่อ
ของผู้สูงอายุยุคสังคม 4.0 ในเขตกรุงเทพมหานคร**
Media Needs Uses and Gratifications among Elderly in Bangkok
in the Social Era 4.0

นวกัณฑ์ ธรรมชอบ¹, พิทักษ์ศักดิ์ ทิศาภาคย์²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับผู้สูงอายุทั้งในเรื่องความต้องการเนื้อหาในสื่อ พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และความพึงพอใจในเนื้อหาจากสื่อที่มีอยู่ โดยเก็บข้อมูลกับผู้สูงอายุ 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มคนที่ทำกิจกรรมนอกบ้าน กลุ่มผู้อยู่ติดบ้าน และกลุ่มผู้ถูกทอดทิ้ง ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องเพื่อค้นหาแนวทางในการผลิตสื่อที่สร้างความสุขให้แก่ผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า แม้สื่ออินเทอร์เน็ตจะเป็นช่องทางการสื่อสารสมัยใหม่ของผู้สูงอายุบางกลุ่ม แต่สื่อดั้งเดิมอย่างโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ยังคงเป็นสื่อยอดนิยมที่มีการเปิดรับตลอดช่วงวัน ทั้งนี้ เนื้อหาที่ผู้สูงอายุต้องการมีหลายด้านแต่จะเป็นในด้านการดูแลสุขภาพมากที่สุด ส่วนเนื้อหาด้านการสร้างอาชีพ และการเก็บออมเป็นประเด็นที่ต้องการน้อยที่สุด ข้อค้นพบนี้สวนทางกับการสำรวจความพึงพอใจซึ่งค้นพบว่าผู้สูงอายุพึงพอใจในเนื้อหาที่ส่งเสริมความรู้ด้านสติปัญญาที่น่าเสนาผ่านสื่อมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญทำให้ทราบว่า การผลิตเนื้อหาในสื่อสำหรับผู้สูงอายุมีอุปสรรค อีกทั้งยังต้องการการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งหน่วยงานรัฐ และองค์กรเอกชน ในสังคมปัจจุบันที่มีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนและเน้นการสร้างความสะดวกสบายระหว่างกัน กลุ่มผู้สูงอายุเป็นประชากรอีกกลุ่มหนึ่งที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และสังคมยังต้องการองค์ความรู้ทางวิชาการอีกมากเพื่อนำมาใช้ประโยชน์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ , ความต้องการสื่อ, การเปิดรับสื่อ, ความพึงพอใจในสื่อ สังคม 4.0

ABSTRACTS

This research focuses to learn about the relationship between media and the elder both about need a content on behavior of open to receive the media and satisfaction on content from their based media by collecting data from 3 groups of elder which are group of elder that participate on outdoor activity,

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, E-mail. nawapat.tha@pea.co.th

group of elder who are the homebody and group of elder who are neglected along with interview the involved experts to find a way to create content that provide happiness to the elder. The result of this research found that even internet media is a modern channel for some group of elder but the original media like television, radio and newspaper still are the most popular media during the elder's whole day so as to the content that the elder need have many sides but the most needed content is about take care of the health. For the least needed content is about career building and saving money which this discovery point walk by in the opposite directions with the survey finding about satisfaction which found that the elder satisfy in the content about encouraging intelligence knowledge that present the most through media. However, the information from experts indicate that creating the content on each media for the elder still have an obstruction as well as need of support and encourage from each sectors both government and private sector. In the present society that technology is the drive and focus on making equality between each other. Group of the elder is a group of people that keep increasing and society still need to have a lot of academic knowledge to apply with the quality of life development for the elder.

Keywords: Elderly, Media Needs, Media Usage, Media Satisfaction, the Social Era 4.0

บทนำ

“ความรู้สึกขราเป็นเหมือนเรือที่กำลังถูกลมและคลื่นกระหน่ำเสียจนแตกเป็นเสี่ยงๆ” เป็นคำพูดของชายผู้สูงวัยในวัยใกล้ 70 คนหนึ่งได้พูดไว้ในงานวิจัย ทรรศนะเรื่องความสุขในผู้สูงวัยของวรรณวิสาข์ ไชโย (2555) ซึ่งสะท้อนถึงความรู้สึกของคนชราที่เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุแล้วพบเจอปัญหาที่รุมเร้าเข้ามาอย่างมากมาย นอกจากนั้น ผู้สูงวัยมักถูกสร้างภาพไว้ว่าเป็นช่วงวัยที่เป็นระยะสุดท้ายของชีวิต มีแต่ปัญหาสุขภาพและความเสื่อมโทรมและสึกหรอของร่างกาย เช่น มีสภาพร่างกายที่ผิวน้ำแห้งเหี่ยว ผมหงอกขาว ดวงตาฝ้าฟาง ความจำไม่ดี ต้องพึ่งพิงผู้อื่นในการดำเนินชีวิต เป็นการตอกย้ำและซ้ำเติมผู้สูงวัย Phillipson and barrs (2007) ได้แสดงความคิดเห็นว่าคนในสังคมควรเปลี่ยนแปลงมุมมองผู้สูงวัยในเรื่องของ ปัญหา ความอ่อนแอ และการเกษียณอายุ จากด้านลบเป็นด้านบวก เนื่องจากผู้สูงวัยไม่ได้อ่อนแอทุกคน หรือมีแต่ปัญหาอย่างเดียว กลับสร้างคุณประโยชน์ให้กับทั้งครอบครัวและสังคม ผู้สูงวัยที่เกษียณงานอยู่บ้านจะยังคงพยายามหางานทำเพื่อแบ่งเบาภาระของคนในครอบครัว เช่น ทำกับข้าว เลี้ยงลูกหลาน ทำความสะอาดบ้าน เพื่อให้ตัวเองมีประโยชน์ นอกจากนั้นยังมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น สอนหนังสือ ทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับชุมชน ความอ่อนแอของผู้สูงวัยไม่ได้มาจากความสูงอายุ แต่มาจากปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยพบว่า ผู้สูงวัยในปัจจุบันพบเจอกับปัญหาหลากหลายประเภท ซึ่งผู้วิจัยได้จัดกลุ่มของปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงวัยได้ 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านคุณค่า จากงานวิจัยของวิลลาวัลย์และอรวรรณ (2555) พบว่าทัศนคติของคนในสังคมที่มีต่อผู้สูงวัยได้เปลี่ยนไปจากในอดีตที่ผู้สูงวัยจะเป็นผู้ที่รับการยกย่องนับถือ มีสถานภาพทางสังคมที่สูง เป็นปูชนียบุคคล เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของครอบครัว เป็นเสาหลักของชุมชน แต่ปัจจุบันผู้สูงวัยถูกลดบทบาททางสังคม หรือมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทหรือคุณค่าอย่างกะทันหัน จนทำให้ปรับตัวกับคุณค่าหรือบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้

2) ด้านสุขภาพ ผู้สูงวัยเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายไปในทางเสื่อมถอยหลายๆ ด้าน ทำให้ความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ลดลง เกิดความรู้สึกทางลบ จากผลสำรวจสุขภาพประชาชนไทยปี 2551-2552 โดยสำนักงานสำรวจสุขภาพประชาชนไทย (2552) พบว่าผู้สูงวัย 1 ใน 7 คน จะรู้สึกว่าคุณภาพไม่ดีถึงไม่ดีมากจากความเสื่อมถอยของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย จนทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตโดยทั่วไป และทำให้ผู้สูงวัยมีความสุขลดน้อยลง

3) ด้านเศรษฐกิจ ความเพียงพอของรายได้มีความจำเป็นอย่างสูงต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงวัยที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ รวมถึงความจำเป็นในพื้นที่ฐานของการดำเนินชีวิต กรมกิจการผู้สูงวัย (ม.ป.ป.) พบว่าผู้สูงวัยที่ยากจน คือ มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี และไม่มีแหล่งพึ่งพิงคือไม่ได้อยู่กับบุตรและไม่ได้รับการเกื้อหนุนด้านวัตถุหรือการติดต่อจากบุตร อีกทั้งยังอยู่ตามลำพัง มีร้อยละ 2.2 และผู้สูงวัยที่ต้องอาศัยเบี้ยยังชีพจากรัฐเป็นรายได้หลัก มีจำนวนมากถึง 3 ใน 5 คน ของผู้สูงวัยทั้งหมด (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงวัยไทย, 2554)

4) ด้านการดำเนินชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมในเขตกรุงเทพมหานครมีประชากรอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นและต่างคนต่างอยู่ การแข่งขันระหว่างบุคคลสูง ทำให้สภาพของชุมชนไม่มีความเข้มแข็ง ขาดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่สะดวกต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงวัย นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวที่มีขนาดครัวเรือนที่เล็กลงเรื่อยๆ จนเหลือ 2.7 คนต่อครัวเรือน ในปี 2553 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553) ประกอบกับผู้สูงวัยเมื่อมีอายุมากขึ้นเพื่อนก็จะน้อยลงไปตามลำดับเนื่องจากมีการเจ็บป่วยหรือตายไป จึงทำให้ขาดเพื่อน ขาดคนดูแล ขาดคนที่สามารถคุยได้ เกิดอาการเหงา ว่าเหว่ ท้อในชีวิตและไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิตในช่วงบั้นปลาย

5) ด้านสติปัญญา ปัจจุบันสื่อใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามามีบทบาทต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงวัยมากขึ้น มีผู้สูงวัยจำนวนน้อยที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ผู้สูงวัยจำนวนไม่น้อยที่ไม่สนใจเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และมีข้อจำกัดในการเรียนรู้เทคโนโลยีด้วยกันหลายประการ (Abbey, & Hude, 2009) นอกจากนั้น ผู้สูงวัยในปัจจุบันมีการศึกษาและความรู้ที่น้อยกว่าคนในยุคสังคม 4.0 จากการสำรวจประชากรผู้สูงวัยในประเทศไทย ปี 2557 พบว่าผู้สูงวัยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.8) จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา และเกือบ 1 ใน 5 มีอุปสรรคในการอ่านและเรียนหนังสือเนื่องจากอ่านหนังสือไม่ออก

6) ด้านนโยบายจากรัฐ เนื่องจากการนิยามผู้สูงวัยของรัฐยังมีการเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา จึงส่งผลต่อนโยบายที่มีต่อผู้สูงวัย เช่น ในสมัยก่อนนั้นมองว่าคนชรามีความอ่อนแอจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับเด็กและคนทุพพลภาพ ทำให้การออกนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงวัยจึงไม่ตรงกับความต้องการมากนัก แต่หลังจากแผนผู้สูงวัย ฉบับที่ 2 ปี 2545 – 2564 รัฐได้มอง ผู้สูงวัยส่วนใหญ่ไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคมและถึงแม้ผู้สูงวัยจำนวนหนึ่งจะประสบความทุกข์ยาก และต้องการการเกื้อกูลจากรัฐ แต่ก็เพียงเพียงบางช่วงเวลาของวัยสูงวัย จากการศึกษาเอกสารพบว่าผู้สูงวัยพบปัญหาจากนโยบายรัฐในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสวัสดิการ ด้านสาธารณสุข และด้านการศึกษา เป็นต้น

ปัญหาทั้งหมดยังคงดำเนินต่อและมีแนวโน้มที่จะต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากประชากรผู้สูงวัยมีจำนวนที่มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาลสู่ “ประเทศไทย 4.0” ที่มุ่งหวังให้ประชาชนทุกคนมีเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดี จากการเมืองค้ำความรู้อินเทอร์เน็ต รู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เกิดนวัตกรรมใหม่ เพิ่มรายได้โดยปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด และดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งต่าง ๆ ที่ว่านี้จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมสู่รูปแบบใหม่ หรือที่เรียกว่า “สังคม 4.0” ถึงแม้ว่าเป้าหมายของรัฐบาลคือต้องการให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ปัญหาของผู้สูงวัยในสภาพแวดล้อมที่เข้าสู่สังคม 4.0 ยังไม่อาจแก้ไขได้หมด

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาส่งผลกระทบต่อความสุขโดยรวมของผู้สูงวัย ซึ่งเป็นหนึ่งในดัชนีบ่งชี้ที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของบุคคล (Bekhet, Zauszniewski & Nakhla, 2008) การหาความสุขในช่วงสุดท้ายหลังจากผ่านวัยที่ต้องทำงานอย่างหนักจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ควรได้รับ จากผลการสำรวจสุขภาพจิตผู้สูงวัยด้วยแบบประเมินความสุขฉบับสั้น 15 ข้อของกรมสุขภาพจิต พบว่าสุขภาพจิตผู้สูงวัยไทยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนอยู่ที่ 32.87 ซึ่งต่ำกว่าคนทั่วไปและมีการจัดให้ผู้สูงวัยเป็นผู้ที่มีความเปราะบางทางด้านจิตใจ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554) ควรเอาใจใส่มากกว่าคนในวัยอื่นที่มีสุขภาพจิตที่ดีกว่า ความต้องการความสุขในผู้สูงวัยเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้สูงวัยซึ่งกำลังเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขที่ดีมีความสุข ซึ่งการที่จะมีความสุขได้คือการกำจัดปัญหาที่เกิดกับผู้สูงวัยดังที่ได้กล่าวข้างต้น ซึ่งได้แก่ ปัญหาด้านคุณค่า สุขภาพ เศรษฐกิจ การดำเนินชีวิต สติปัญญา และนโยบายจากรัฐ

สื่อมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการสร้างความสุขให้กับผู้สูงวัยรวมถึงทุก ๆ กลุ่มวัย เช่นที่ Wright (1960) และ Mcquail (1987) ได้เคยกล่าวไว้ว่าหน้าที่สำคัญของสื่อคือการให้ข้อมูลข่าวสาร และให้ความบันเทิงกับประชาชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาที่กำลังเกิดกับผู้สูงวัยในปัจจุบัน ถ้าหากผู้สูงวัยมีโอกาสในการรับเนื้อหาจากสื่อที่ถูกต้องและตรงต่อความต้องการ สามารถช่วยบรรเทาปัญหาที่เกิดกับผู้สูงวัยได้ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559) ได้ทำการสำรวจในด้านของเวลาที่ใช้ในแต่ละวันของประชากร ในปี พ.ศ. 2558 พบว่าผู้สูงวัยใช้เวลาไปกับสื่อทุกประเภท 4 ชั่วโมงต่อวัน มากเป็นอันดับ 3 รองจากการใช้เวลาเพื่อทำงาน และใช้เวลาเพื่อให้

บริการชุมชน โดยการใช้สื่อของผู้สูงวัยนั้นจะเป็นการใช้สื่อเพื่อการดูโทรทัศน์ ท่องอินเทอร์เน็ต ดูวิดีโอ ฟังวิทยุหรือโฮสต์อื่น ๆ และการอ่าน เช่น หนังสือพิมพ์และหนังสือ ตามลำดับ

ผู้วิจัยได้สำรวจเนื้อหารายการโทรทัศน์ซึ่งเป็นสื่อที่ผู้สูงวัยส่วนใหญ่เปิดรับ พบว่ามีทั้งหมด 7 รายการ โดยส่วนใหญ่เป็นรายการวาไรตี้ที่มีเนื้อหาหลากหลาย เน้นให้ความรู้และความบันเทิง ซึ่งความรู้ที่ให้นั้นส่วนใหญ่เป็นความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การสร้างคุณค่าให้ตนเอง การรักษาสุขภาพ และความรู้ทั่วไป เนื้อหาที่ไม่ค่อยพบในรายการเพื่อผู้สูงวัย คือ สาระความรู้ในการทำให้ผู้สูงวัยสามารถประกอบอาชีพหรือสร้างรายได้ ซึ่งผู้ผลิตรายการส่วนใหญ่เน้นแต่การสร้างอาชีพให้กับคนวัยทำงาน หรือคนทั่วไปมากกว่า แต่นโยบายรัฐบาลภายใต้แผน “ไทยแลนด์ 4.0” ที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้ที่ดีขึ้น พ้นกับดักความยากจน ด้วยการส่งเสริมให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพมีรายได้ แต่ความเป็นจริงกลับพบว่าสื่อโดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ไม่มีการนำเสนอเนื้อหาการสร้างอาชีพหรือรายได้ให้กับผู้สูงวัย รวมถึงเนื้อหาธรรมะที่สามารถประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัย และปรับการมองชีวิตของผู้สูงวัยเป็นด้านบวกเพื่อให้เกิดความสุขในบั้นปลายชีวิต

เวลาในการนำเสนอรายการเพื่อผู้สูงวัยเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทางผู้ผลิตไม่ได้ผลิตตรงตามความต้องการของผู้สูงวัย รายการเพื่อผู้สูงวัยทั้งหมดนำเสนอในช่วงเวลาบ่ายของวันธรรมดา เวลาประมาณ 15:00 – 16:30 น. และช่วงเช้ามืดของวันหยุด เวลาประมาณ 05:00 – 06:30 น. ด้วยความเชื่อที่ว่าผู้สูงวัยมีนิสัยตื่นเช้า และเมื่อตื่นนอนแล้วอาจเปิดโทรทัศน์รับชมรายการ ซึ่งไม่ความจริง (ระวีวรรณ และ ญาศิณี, 2560) บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) (โพธิ์ชนิง, 2558) พบว่าช่วงเวลาที่คนสูงวัยรับชมรายการโทรทัศน์มากที่สุดคือช่วงเวลา 17:30 – 21:30 น. สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ พนม คลีฉายา (2555) 17:01 – 21:00 ซึ่งไม่ตรงกับเวลาที่รายการเพื่อผู้สูงวัยที่มีอยู่ในปัจจุบัน

สื่อหลักซึ่งได้แก่ โทรทัศน์ที่ผู้สูงวัยนิยมในการรับชมไม่สามารถสนองตอบต่อผู้สูงวัยได้เพียงพอ ไม่ว่าจะทั้งทางด้านรายการที่มีจำนวนน้อย ไม่ได้เจาะจงเนื้อหาให้กับผู้สูงวัยโดยเฉพาะ และเวลาในการเผยแพร่ที่ไม่พอเพียงหากเปรียบเทียบกับรายการสำหรับเด็กหรือกลุ่มคนอื่น ๆ ที่มีเวลาออกอากาศที่มากกว่า อีกทั้งยังไม่ตรงกับช่วงเวลาที่คุณสูงวัยนิยมดูโทรทัศน์ด้วย โดยผู้สูงวัยบางส่วนที่สามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้จึงหันไปหาสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อหาข้อมูลที่หลากหลายและมีเป็นจำนวนมาก มีรายการโทรทัศน์และวิทยุให้ชมผ่านอินเทอร์เน็ตทั้งสดหรือย้อนหลังได้ ทำให้เวลาไม่เพียงพอของสื่อบนอินเทอร์เน็ต แต่ผู้สูงวัยก็ยังพบปัญหาด้านอื่น เช่น ความยากต่อการใช้งาน ขนาดหน้าจอและตัวอักษรที่ลำบากต่อการมองเห็น ซึ่งทำให้ผู้สูงวัยไม่ได้รับการอำนวยความสะดวกในการใช้งานสื่อบนอินเทอร์เน็ตด้วย

ดังนั้น จากการใช้สื่อในปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองความต้องการและขจัดปัญหาต่าง ๆ เพื่อสร้างความสุขของผู้สูงวัยได้ ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาประเด็นเรื่องความต้องการ การเปิดรับ และความพึงพอใจในการใช้สื่อในสังคม 4.0 ว่าในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผู้สูงวัย

จำนวนมากขึ้นและเทคโนโลยีทางสื่อมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ผู้สูงวัยมีความต้องการให้เจ้าของสื่อรวมถึงผู้ผลิตเนื้อหาในสื่อสร้างความสุขให้แก่ตัวผู้สูงวัยอย่างไร โดยการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการด้านเนื้อหาจากสื่อของผู้สูงวัยในสังคม 4.0
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้สูงวัยในสังคม 4.0
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อของผู้สูงวัยในสังคม 4.0
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการเนื้อหากับความพึงพอใจในเนื้อหาจากการเปิดรับสื่อของผู้สูงวัยในสังคม 4.0
5. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อการสร้างสรรค์เนื้อหาสำหรับผู้สูงวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความต้องการ พฤติกรรมการเปิดรับ และความพึงพอใจในเนื้อหาจากสื่อของผู้สูงวัยในสังคม 4.0 และการตอบสนองเนื้อหาของผู้ผลิตเนื้อหาให้ผู้สูงวัย เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยสามารถทำความเข้าใจและอธิบายลักษณะเหตุการณ์การสร้างความสุขในมิติต่าง ๆ และอธิบายผลได้อย่างลึกซึ้งกับผู้สูงวัยและผู้ผลิตเนื้อหา จึงใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทั้ง 2 รูปแบบ ในการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเก็บข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีประชากรเป็นผู้สูงวัยที่มีอายุระหว่าง 60 ปี ขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง สัญชาติไทย ที่ไม่มีปัญหาในการรับสื่อ ในการเก็บตัวอย่างจากผู้สูงวัยที่มีความหลากหลาย ผู้วิจัยได้แยกเป็นกลุ่มตัวอย่างของผู้สูงวัยออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำกิจกรรมนอกบ้าน กลุ่มติดบ้าน และ กลุ่มถูกทอดทิ้ง รวมทั้งหมด 400 คน แล้วใช้วิธีการนำแบบสอบถามไปแจกจ่ายให้ผู้สูงวัยตามกลุ่มต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ แล้วใช้โปรแกรม SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูลและหาค่าความสัมพันธ์

2. การเก็บข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อ จำนวน 3 ท่าน และ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงวัย จำนวน 3 ท่าน โดยทุกท่านมีประสบการณ์ในสาขาที่เกี่ยวข้องมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยใช้คำถามกึ่งมีโครงสร้าง แล้วสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ออกมาเป็นผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1) ผลการวิจัยจากการเก็บข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ครอบคลุมผู้สูงอายุในทุกช่วงอายุโดยผู้สูงอายุตอนต้นมีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 44.11) การศึกษาของผู้สูงอายุส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา การศึกษา ปริญญาตรี มัธยมศึกษา และประกาศนียบัตร/ปวช./ปวส. ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 76.4 เป็นผู้มีรายได้ มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่มีรายได้ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งส่วนมากไม่มีรายได้และไม่มีญาติที่น้อง เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของรายได้มาจาก ครอบครัวและญาติ บำเหน็จ/บำนาญ ประกอบอาชีพส่วนตัว สวัสดิการ เรียงตามลำดับ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่าครึ่งมีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนของประชากรในกรุงเทพมหานครคือ 3,147 บาทต่อเดือน ในส่วนของสถานภาพและสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถามครึ่งหนึ่งมีสถานะสมรส รองลงมาได้แก่ หม้ายหรือหย่าร้างแล้ว และ โสด ผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามมีจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในสถานที่หรือครัวเรือนเดียวกัน ส่วนใหญ่ 3-5 คน (ร้อยละ 44.80) ซึ่งเป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกับขนาดครัวเรือนส่วนบุคคลเฉลี่ยของประเทศไทย

ความต้องการด้านเนื้อหาจากสื่อของผู้สูงอายุยุคสังคม 4.0 ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งความต้องการของเนื้อหาออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณค่า ด้านสุขภาพ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านเศรษฐกิจ และด้านสติปัญญา จากการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุมีความต้องการ 1) เนื้อหาด้านสุขภาพมากที่สุดที่ระดับความต้องการ 3.96 โดยมีความต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับการป้องกัน การดูแลรักษา การพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุ และเนื้อหาการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตจากแพทย์หรือเชี่ยวชาญ 2) เนื้อหาด้านคุณค่ามีความต้องการที่ระดับ 3.80 โดยต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างทัศนคติ ศิลธรรม และคุณธรรม การเผยแพร่ความรู้ ความสามารถ หรือภูมิปัญญาผู้สูงอายุ และการสร้างคุณค่าให้ตนเอง 3) เนื้อหาด้านการดำเนินชีวิตมีความต้องการที่ระดับ 3.75 โดยต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา หลักคำสอน และการทำจิตใจให้สงบ การสร้างความรัก ความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุกับครอบครัว และการกินและการอยู่สำหรับผู้สูงอายุ 4) เนื้อหาด้านสติปัญญาผู้สูงอายุต้องการที่ระดับ 3.45 โดยเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิผู้สูงอายุต้องการมากที่สุดในด้านนี้นอกจากนั้นเป็นเนื้อหาสังคม ชุมชน โลก และสิ่งแวดล้อม เนื้อหาด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ 5) เนื้อหาด้านเศรษฐกิจผู้สูงอายุมีความต้องการน้อยที่สุดที่ระดับ 3.28 โดยมีความต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความรู้ในการออมเงิน ความรู้ด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพและลงทุน

เมื่อสรุปผลความต้องการเนื้อหาของผู้สูงอายุเป็นรายกลุ่ม พบว่าผู้สูงอายุทุกกลุ่มมีความต้องการเนื้อหาด้านสุขภาพมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มติดบ้านและกลุ่มถูกทอดทิ้งต้องการเนื้อหาด้านเศรษฐกิจน้อยที่สุด แต่กลุ่มทำกิจกรรมนอกร้านต้องการเนื้อหาด้านสติปัญญาน้อยที่สุด เมื่อดูความต้องการโดยรวมพบว่ากลุ่มถูกทอดทิ้งมีความต้องการเนื้อหาโดยเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มอื่น โดยเฉพาะเนื้อหาด้านคุณค่าแต่เนื้อหาด้านเศรษฐกิจต้องการน้อยกว่ากลุ่มอื่น ในขณะที่กลุ่มทำกิจกรรมนอกร้านมีความต้องการเนื้อหาเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มอื่น

พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้สูงวัยยุคสังคม 4.0 ผู้วิจัยสำรวจสื่อที่ผู้สูงวัยใช้ทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ 1) สื่อโทรทัศน์ ผลวิจัยพบว่าผู้สูงวัยเปิดรับมากที่สุด (ร้อยละ 94) ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบเนื้อหาของรายการมากที่สุด ถ้ามีเนื้อหาตรงกับความต้องการของกลุ่มตัวอย่างจึงจะมีการเปิดรับเกิดขึ้น ผู้สูงวัยส่วนใหญ่เปิดรับสื่อโทรทัศน์ช่วงเวลา ช่วงค่ำ (18.01 – 21.00 น.) ช่วงเช้า (06.01 – 09.00 น.) และ ช่วงเย็น (15.01 – 18.00 น.) เรียงตามลำดับความถี่ในการเปิดรับ โดยมีเหตุผลในการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ส่วนใหญ่ คือ ต้องการติดตามข้อมูลข่าวสาร และความบันเทิง ส่วนเนื้อหาที่ชอบบนสื่อโทรทัศน์ ได้แก่ ข่าว ละคร บันเทิง เกมโชว์ ว่าเป็นไรดี เป็นต้น 2) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร หรือ หนังสือ เป็นสื่อที่ผู้สูงวัยเปิดรับสูงเป็นลำดับถัดมา ร้อยละ 66.28 โดยองค์ประกอบหลักที่ให้ความสำคัญคือเนื้อหาสาระภายในสื่อและหน้าปก อีกทั้งยังเปิดรับในช่วงช่วงเวลาเช้า 06.01 – 09.00 น ช่วงเวลาสาย 09.01 – 12.00 น จนถึงช่วงเวลาบ่าย 12.01 – 15.00 น. เป็นหลัก ผู้สูงวัยให้เหตุผลในการเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อติดตามข่าวสาร และศึกษาหาความรู้ ส่วนเนื้อหาที่ชอบบนสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ ข่าว ศาสนา และสาระความรู้ 3) สื่อวิทยุ มีผู้สูงวัยเปิดรับร้อยละ 59.35 โดยองค์ประกอบหลักของสื่อวิทยุที่ให้ความสำคัญคือเนื้อหาของรายการ เพลง ดนตรี และเสียงประกอบ ผู้สูงวัยเปิดรับสื่อวิทยุเกือบตลอดทั้งวัน แต่มีความถี่มากสุดในช่วงเช้า 06.01 – 09.00 น โดยมีเหตุผลที่เปิดรับสื่อวิทยุคือติดตามข้อมูลข่าวสารและความบันเทิง ส่วนเนื้อหาที่ผู้สูงวัยชอบบนสื่อวิทยุ ได้แก่ ข่าว เพลง และศาสนา 4) สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่ผู้สูงวัยโดยส่วนใหญ่เปิดรับน้อยที่สุด ร้อยละ 56.12 โดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านเนื้อหาสาระ กับ ภาพเคลื่อนไหวบนสื่อ การเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตเกิดขึ้นเกือบตลอดทั้ง โดยเริ่มเปิดรับตั้งแต่ช่วงเช้ามืด 03.01 น. – 06.00 น.และเพิ่มมากขึ้นจนมีการเปิดรับมากที่สุดในช่วงเวลาค่ำ 18.01 – 21.00 น. โดยมีพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมค้นหาข้อมูล และ Youtube

ผู้วิจัยได้แยกผลการเปิดรับสื่อตามกลุ่มของผู้สูงวัยพบว่า ทุกกลุ่มมีการเปิดรับสื่อโทรทัศน์มากที่สุด แต่กลุ่มทำกิจกรรมนอกบ้านและกลุ่มติดบ้านมีการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตมากเป็นอันดับสอง ในขณะที่กลุ่มถูกทอดทิ้งเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นอันดับท้ายสุด ในส่วนลักษณะการเปิดรับสื่อของทั้ง 3 กลุ่ม มีลักษณะใกล้เคียงกัน

ความพึงพอใจจากการเปิดรับสื่อของผู้สูงวัยยุคสังคม 4.0 ผู้สูงวัยมีความพึงพอใจเนื้อหาในสื่อตามลำดับ ดังนี้ 1) ด้านสติปัญญา ผู้สูงวัยมีความพึงพอใจเนื้อหาในสื่อด้านนี้สูงที่สุดที่ระดับความพึงพอใจ 3.64 โดยเหตุผลที่ทำให้พอใจที่สุดคือการทำให้ทันคน ไม่ถูกโกหรือโดนหลอก ทำให้มีความรู้และสติปัญญา และทำให้มีเรื่องคุยกับคนอื่นได้มากขึ้น 2) ด้านสุขภาพ ผู้สูงวัยมีความพึงพอใจที่ระดับ 3.53 โดยเหตุผลที่ทำให้พึงพอใจสูงที่สุดคือ ช่วยทำให้ผู้สูงวัยมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีขึ้น ทำให้สามารถหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเจ็บป่วย การป้องกัน การรักษา และสวัสดิการการรักษาได้ ทำให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพทางร่างกายตามอายุได้ 3) ด้านการดำเนินชีวิต ผู้สูงวัยมีความพึงพอใจที่ระดับ 3.48 ผู้สูงวัยได้ให้เหตุผลที่พึงพอใจคือ ทำให้ผู้สูงวัยมีจิตใจที่สงบ มีทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิต ทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อมั่น และ ทำให้ได้ใกล้ชิดหรือเข้าสังคมกับเพื่อนฝูงได้ดี 4) ด้านคุณค่า ผู้สูงวัยมีความพึงพอใจที่ระดับ 3.33 โดยให้

เหตุผลว่าสื่อทำให้ผู้สูงวัยมีความพอใจที่ได้มีอายุยืนยาว ทำให้รู้สึกมีความภาคภูมิใจในตนเอง และทำให้ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ของตนเอง 5) ด้านเศรษฐกิจ เป็นด้านที่ผู้สูงวัยมีความพึงพอใจน้อยที่สุด ที่ระดับ 2.90 โดยเหตุผลที่ทำให้พึงพอใจมากที่สุดด้านนี้คือ ทำให้เข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงและมีความสุขบนความพอเพียงของตน สามารถดำรงชีวิตได้ถึงแม้มีเงินน้อย ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงวัยบริหารการเงิน ทำบุญ หรือทำทาน และช่วยทำให้สามารถบริหารจัดการเรื่องการเงินของตนเองและคนในครอบครัวได้

เมื่อแยกดูความพึงพอใจของผู้สูงวัยในแต่ละกลุ่มพบว่า กลุ่มผู้ถูกทอดทิ้งมีความพึงพอใจในเนื้อหาทุกด้านมากกว่ากลุ่มอื่นทั้งหมด ยกเว้นเนื้อหาด้านเศรษฐกิจที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุด และกลุ่มทำกิจกรรมนอกบ้านเป็นกลุ่มที่พึงพอใจเนื้อหาในสื่อที่น้อยที่สุดเกือบทุกด้าน และทุกกลุ่มมีความพึงพอใจเนื้อหาด้านสติปัญญามากที่สุดเหมือนกัน และพึงพอใจเนื้อหาด้านเศรษฐกิจน้อยที่สุดเหมือนกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการเนื้อหากับความพึงพอใจในเนื้อหาจากการเปิดรับสื่อของผู้สูงวัยในสังคม 4.0 จากการศึกษาพบว่าระดับความต้องการมากกว่าระดับความพึงพอใจยกเว้นเนื้อหาด้านสติปัญญาที่ความพึงพอใจสูงกว่าความต้องการ เมื่อผู้วิจัยทำการหาค่าความสัมพันธ์สหสัมพันธ์ของความต้องการเนื้อหาของผู้สูงวัยทั้ง 5 ด้าน กับความพึงพอใจในเนื้อหาของผู้สูงวัยทั้ง 5 ด้าน ผลปรากฏว่าทุกค่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกที่ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 หมายความว่า เมื่อมีความต้องการเนื้อหาในแต่ละด้านเพิ่มขึ้น ความสุขในแต่ละด้านก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการหาค่าสหสัมพันธ์สหสัมพันธ์ของผู้สูงวัยในแต่ละกลุ่ม พบว่า กลุ่มติดบ้านมีค่าสหสัมพันธ์คล้ายค่าของผู้สูงวัยทั้งหมด แต่กลุ่มทำกิจกรรมนอกบ้านมีค่าสหสัมพันธ์ที่แตกต่างจากผู้สูงวัยทั้งหมดที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกที่ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยพบว่าความพึงพอใจด้านเศรษฐกิจไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการเนื้อหาด้านคุณค่า และ ด้านการดำเนินชีวิต ส่วนความพึงพอใจด้านสุขภาพและความต้องการด้านเศรษฐกิจ ความพึงพอใจด้านเศรษฐกิจกับความต้องการด้านสุขภาพและด้านสติปัญญาที่มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และกลุ่มถูกทอดทิ้ง ค่าตัวแปรเกือบทั้งหมดมีความสัมพันธ์เชิงบวกที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ยกเว้นตัวแปรความต้องการเนื้อหาด้านสติปัญญากับความพึงพอใจด้านคุณค่าและด้านการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ความต้องการเนื้อหาด้านเศรษฐกิจไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจด้านสุขภาพและความพึงพอใจด้านการดำเนินชีวิต

2) ผลการวิจัยจากการเก็บข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

มุมมองของผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อเพื่อผู้สูงวัย จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อ จำนวน 3 ท่าน ได้ข้อค้นพบว่า ตลาดที่สำคัญในการผลิตเนื้อหาบนสื่อยังคงเป็นกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน ปัจจุบันได้มีการผลิตเนื้อหาให้ผู้สูงวัยโดยเฉพาะแล้วแต่ยังมีอยู่น้อย ในอนาคตน่าจะเพิ่มมากขึ้นอีกได้ โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเนื้อหาให้ผู้สูงวัย ได้แก่ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ผลิต พื้นฐานการศึกษาของกลุ่มผู้ที่จะชม รายได้ของผู้ชม ภาพลักษณ์

ของรายการ มุมมองในการเสนอ ช่องทางการเผยแพร่ และการตอบโต้ของผู้สนับสนุนการผลิต อย่างไรก็ตามผู้ผลิตเนื้อหาต้องการให้รัฐช่วยสนับสนุนให้สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการผลิตสื่อให้ผู้สูงอายุ เนื่องจากในช่วงเวลานี้การหาผู้สนับสนุนการผลิตเนื้อหาสำหรับผู้สูงวัยมีน้อย และผู้ผลิตต้องมีการปรับรูปแบบการนำเสนอให้เข้ากับผู้สูงวัยเป็นการเฉพาะอีกด้วย และในอนาคตข้างหน้าสื่ออินเทอร์เน็ตจะเป็นตัวช่วยนำเสนอเนื้อหาให้กับผู้สูงวัยเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากต้นทุนการผลิตต่ำและผู้สูงวัยสามารถย้อนกลับมาเปิดเมื่อไหร่ที่ต้องการก็ได้

มุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิด้านผู้สูงวัยต่อการสร้างความสุขให้ผู้สูงวัย ทั้ง 3 ท่าน ได้ให้ความเห็นว่าในช่วงเวลานี้สื่อต่าง ๆ กำลังแข่งขันเพื่ออยู่รอดในอุตสาหกรรม ผลประกอบการโทรทัศน์ดิจิทัลส่วนใหญ่ขาดทุน สื่อสิ่งพิมพ์ปิดตัวไปหลายเล่ม สื่อวิทยุมีการเลิกผลิตไปบ้าง มีแต่สื่ออินเทอร์เน็ตที่มีอนาคตสดใส ในส่วนของเนื้อหาบนสื่อ นั้น ไม่ว่าจะเนื้อหาสำหรับเด็ก ผู้สูงวัย ผู้พิการ ยังมีให้เลือกน้อย ดังนั้นผู้บริโภคกลุ่มนี้จึงไปเสพสื่อที่มีอยู่ทั่วไปหรือคนทั่วไปให้ความนิยม ผู้ทรงคุณวุฒิได้ชี้ให้เห็นว่า ซึ่งในความเป็นจริงถ้าผู้ผลิตเข้าใจในตัวผู้สูงวัย เข้าใจในบริบท และสุขภาพของผู้สูงวัยที่เป็นกลุ่มเป้าหมายดีพอ การผลิตเนื้อหาให้ผู้สูงวัยน่าจะประสบผลสำเร็จ เนื่องด้วยการผลิตเนื้อหาให้ผู้สูงวัยไม่จำเป็นต้องผลิตเป็นรายการละครสำหรับกลุ่มนี้โดยเฉพาะหรือรายการสุขภาพสำหรับผู้สูงวัย แต่เป็นการผลิตรายการที่ผู้สูงวัยมีโอกาสได้มีกิจกรรมกับคนในครอบครัว หรือได้ใกล้ชิดครอบครัวก็น่าจะมีตรงกับความต้องการของผู้สูงวัยมากกว่า ซึ่งอุปสรรคในการผลิตน่าจะมาจากการที่ผู้ผลิตเนื้อหาไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงวัยเท่าที่ควร และไม่ได้เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการผลิต ในอนาคตผู้ทรงคุณวุฒิคิดว่าสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น Line Facebook Youtube จะมาช่วยเติมเต็มความต้องการของผู้สูงวัยบนสื่อได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิเป็นห่วงเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อและการหลอกลวงที่เกิดขึ้นบนสื่ออินเทอร์เน็ต อาจทำให้ผู้สูงวัยตกเป็นเหยื่อได้โดยง่าย

อภิปรายผล

การที่ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคม 4.0 ที่สื่อมีการเปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสื่อสารและสร้างเนื้อหา ผู้สูงวัยเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นและเป็นกลุ่มที่มีความต้องการเนื้อหาจากสื่อเพื่อสร้างความสุขให้กับตนเอง แต่จากการศึกษาพบว่าผู้ผลิตสื่อในฐานะผู้ให้ข้อมูล ข่าวสาร และความบันเทิงยังไม่สามารถสร้างสรรค์เนื้อหาเพื่อตอบสนองความต้องการให้ผู้สูงวัยได้อย่างเพียงพอ ทั้งนี้จากที่ผู้วิจัยได้อธิบายไว้แล้วก่อนหน้านี้ ถึงเรื่องเนื้อหาบนสื่อโทรทัศน์ที่มีรายการเกี่ยวกับผู้สูงวัย 7 รายการ คิดเป็นจำนวน 7 ชั่วโมงครึ่งต่อสัปดาห์ โดยทั้งหมดมีเนื้อหาที่เป็นปกิณกะ (วาไรตี้) และเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงวัย จากการศึกษาพบว่าผู้สูงวัยมีความพึงพอใจเนื้อหาด้านสุขภาพที่ระดับ 3.53 น้อยกว่าความต้องการเนื้อหาในด้านนี้ซึ่งมีค่าอยู่ที่ระดับ 3.96 แสดงให้เห็นว่าผู้สูงวัยยังต้องการรายการด้านสุขภาพมากกว่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ รติมาส นรจิตร์ (2558) และ ศิริสุข นาคะเสนีย์ (2561) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการเนื้อหารายการโทรทัศน์ ของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้สูงวัยมีความต้องการเนื้อหาด้านสุขภาพมากที่สุด

นอกจากเนื้อหาด้านสุขภาพ ผู้สูงวัยยังต้องการเนื้อหาอื่นอีก โดยกลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นว่าต้องการเนื้อหาด้านคุณค่า ด้านการดำเนินชีวิต และด้านเศรษฐกิจค่อนข้างมากซึ่งเนื้อหาดังกล่าวผู้สูงวัยมีความพึงพอใจที่ต่ำกว่าความต้องการ แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาในสื่อที่มีอยู่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงวัยได้ งานวิจัยเรื่องการพัฒนารายการโทรทัศน์เพื่อผู้สูงอายุของ จารุวรรณ นิธิไพบูรณ์ และคณะ (2559) ระบุว่าผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ต้องเข้าใจจิตใจของผู้สูงวัยเพื่อให้สามารถผลิตรายการได้ตรงกับความต้องการ ทำให้ผู้สูงวัยเกิดความพึงพอใจสูงสุดและเกิดความสุขได้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรกับความต้องการ พบว่า เพศ อายุ รายได้ สถานภาพสมรส และจำนวนสมาชิกภายในครัวเรือนมีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการสื่อของผู้สูงวัย ยกเว้นระดับการศึกษาที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ (Defleur, M., 1989) แต่ได้ผลตรงกับงานวิจัยของ ชุตินา สินชัยวนิชกุล (2559) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการสูงวัยอย่างมีความสุขภาวะของผู้สูงวัยในชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับการสูงวัยอย่างมีความสุข ภาวะ ไม่ว่าจะผู้สูงวัยจบการศึกษาระดับชั้นใด หรือไม่ได้เข้ารับการศึกษาก็มีความต้องการเนื้อหาต่าง ๆ ใกล้เคียงกัน

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเพิ่มเติมถึงเนื้อหาในสื่อโทรทัศน์ที่ผลจากการวิจัยผู้สูงวัยมีการเปิดรับมากที่สุด พบว่ารายการสำหรับผู้สูงวัยที่มีอยู่ 7 รายการ จากจำนวนสถานีโทรทัศน์ที่ได้รับอนุญาตประกอบกิจการโทรทัศน์สำหรับการให้บริการในระบบดิจิทัลทั้งหมด 19 สถานี (สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, 2562) ทำให้มีสัดส่วนรายการสำหรับผู้สูงวัยในปัจจุบันไม่ถึงร้อยละ 0.3 ของรายการทั้งหมด ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงควรต้องเพิ่มเนื้อหาบนสื่อสำหรับผู้สูงวัยให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มทางเลือกในการเปิดรับเนื้อหาสำหรับผู้สูงวัย สอดคล้องกับข้อเสนอแนะในงานวิจัยของ วรณารถ ดวงอุดม (2555) และ รติมาส นรจิตร์ (2558) ที่พบว่าเนื้อหาสำหรับผู้สูงวัยมีน้อยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรที่หาทางเพิ่มจำนวนเนื้อหาตามความต้องการของผู้สูงวัย

สื่ออินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นสื่อใหม่ที่มีจำนวนผู้ใช้งานที่เป็นผู้สูงวัยเพิ่มมากขึ้น แต่จากการวิจัยพบว่ามีเพียงผู้สูงวัยกลุ่มทำกิจกรรมนอกบ้าน และ กลุ่มติดบ้านที่มีการเปิดรับมาก และเปิดรับมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อวิทยุ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้สูงวัยกลุ่มถูกทอดทิ้งกลับมีการเปิดรับน้อยมาก เป็นเพราะว่าผู้สูงวัยกลุ่มนี้ไม่มีอุปกรณ์ในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ผู้สูงวัยกลุ่มถูกทอดทิ้งเกินครึ่งไม่มีรายได้ และอีกส่วนหนึ่งมีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาทต่อเดือน จึงทำให้ไม่สามารถซื้ออุปกรณ์และบริการอินเทอร์เน็ตได้ สอดคล้องงานวิจัยของ กฤติกาพร มลาสานต์ (2548) และ ปณิชา นิติพรมงคล (2554) ที่พบว่าพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมมีความสัมพันธ์กับรายได้ และงานวิจัยของ ศิริพร ศรีเชลียง (2547) ที่กล่าวว่ารายได้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงสารสนเทศผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทต่าง ๆ และในอนาคตที่กำลังเข้าสู่สังคม 4.0 เนื้อหาจากสื่อดั้งเดิมมีการทำให้สามารถเข้าถึงบนสื่ออินเทอร์เน็ตได้ ผู้ผลิตบางส่วนมีการเลิกผลิตบนสื่อดั้งเดิมและย้ายไปอยู่บนสื่ออินเทอร์เน็ต ยังเป็นการตอกย้ำถึงความไม่

เสมอภาค ลดทอนโอกาสในการเข้าถึงเนื้อหาเพื่อให้เกิดความสุขของกลุ่มผู้สูงวัยที่มีรายได้น้อย และผู้สูงวัยกลุ่มถูกทอดทิ้ง

ปัญหาเนื้อหาที่ไม่ตรงกับความต้องการ และช่องทางการสื่อสารที่มีน้อยที่ได้กล่าวมา จึงเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจที่มีต่อเนื้อหาของผู้สูงวัย การจะทำให้ผู้สูงวัยเกิดความสุขในบ้านปลายชีวิตจึงต้องทำให้ผู้สูงวัยเกิดความสุขในเนื้อหาบนสื่อ ถึงแม้ผลจากการศึกษา พบว่าผู้สูงวัยมีความพึงพอใจในเนื้อหาสูงกว่าความต้องการที่มีในเนื้อหาเพียงแค่ว่าด้านสติปัญญาด้านเดียว เนื้อหาด้านคุณค่า ด้านสุขภาพ ด้านการดำเนินชีวิต และด้านเศรษฐกิจ ยังมีความพึงพอใจที่ต่ำกว่าความต้องการอยู่ อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ค้นพบข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับความต้องการว่า หากเนื้อหาด้านใดมีความต้องการที่สูงขึ้น ความพึงพอใจก็จะสูง สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory) ของ Maslow (1970) ที่ได้กล่าว ถึงความต้องการและความพึงพอใจของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความต้องการอยู่เสมอ และเป็น การยากมากที่มนุษย์จะเกิดความพึงพอใจในระดับสูงสุด เพราะธรรมชาติของมนุษย์เมื่อความ ต้องการอย่างหนึ่งได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พึงพอใจแล้วก็จะมีความต้องการอย่างอื่นเข้ามา แทนที่ ยกเว้นการเกิดความพึงพอใจในช่วงเวลาสั้น ๆ ดังเช่นที่งานวิจัยนี้ค้นพบว่าสื่อสามารถทำให้ ผู้สูงวัยหัวเราะได้มากขึ้น

จากรูรณ นิธิไพบูรณ์ และคณะ (2559) ได้กล่าวไว้ถึงปัจจัยในการทำรายการ สำหรับผู้สูงวัยว่าต้องรู้จักจิตวิทยาผู้สูงวัย เนื่องจากการนำเสนอเนื้อหารายการแบบตรง ๆ ไม่มีการ ประดับตกแต่งให้เนื้อหาดูน่าสนใจ ไม่ว่าผู้สูงวัยหรือคนวัยอื่นก็ไม่สนใจติดตาม การเข้าใจใน ความต้องการของผู้สูงวัยและมีจิตวิทยาในการนำเสนอให้เนื้อหาที่ธรรมดาเกิดความน่าสนใจ น่า ติดตาม น่าจดจำ จึงเป็นสิ่งที่ผู้ผลิตรายการควรเน้นย้ำและให้ความสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ชี้ให้เห็น ว่าผู้สูงวัยชอบเรื่องราวชีวิต มีสุข มีเศร้า หรือเรื่องบันเทิงคลายเครียด รายการเพลงที่ผู้สูงวัยชอบดู ไม่ได้มีการนำเสนอแค่เพลงอย่างเดียว แต่ผู้ผลิตได้นำเอาเรื่องราวชีวิตของผู้เข้าแข่งขันมาเล่า เพื่อให้เกิดความน่าสงสัยแล้วค่อยร้อยเพลงให้เกิดความบันเทิง ผู้สูงวัยจึงเกิดอารมณ์ในการรับชม รับฟัง ถ้ามีการใช้วิธีอย่างนี้กับเนื้อหาที่น่าเบื่ออย่างเช่นเรื่องเล่าคุณค่าของผู้สูงวัย เรื่องการดูแลสุขภาพที่ดี การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ก็อาจทำให้เป็นเนื้อหาที่น่าสนใจสำหรับผู้สูงวัยได้

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผู้สูงวัยแยกกลุ่มตามลักษณะการใช้ชีวิต ข้อค้นพบจากการวิจัยอภิปรายได้ ดังนี้

กลุ่มทำกิจกรรมนอกบ้าน มีความต้องการเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นประโยชน์ต่อการ ใช้เข้าสังคมได้ เช่น นำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา สร้างความรู้ให้กับตนเองไม่ให้ตกยุค หรือทำให้ ตนเองมีตัวตนอยู่ในสังคมได้ ดังจะเห็นได้ว่าความต้องการในเนื้อหาเช่น เนื้อหาทางเศรษฐกิจ เนื้อหาด้านการท่องเที่ยว ความบันเทิง และเพลง และเนื้อหาการทำตัวให้ดูหนุ่มสาว ของกลุ่มทำ กิจกรรมนอกบ้านสูงกว่ากลุ่มอื่นอย่างเด่นชัด สอดคล้องกับงานวิจัยสังคมผู้สูงอายุ: ปัจจัย การตลาดที่เปลี่ยนไปของ วัชรารักษ์ ชิวโคภิชฐ (2562) ที่กล่าวว่า Active Senior จะมีพฤติกรรม ที่ยังใช้ชีวิตเหมือนเดิมหลังจากเกษียณอายุงาน ชอบที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ชอบการลงทุน และหา กิจกรรมทำให้ตนเองสนุกสนาน เป็นต้น การเปิดรับผ่านทางสื่อโทรทัศน์กับสื่ออินเทอร์เน็ตเป็น

ส่วนใหญ่ เพื่อติดตามข่าวสารและศึกษาหาความรู้ มีดูละครผ่านทางสื่อโทรทัศน์ จึงให้ความสำคัญกับเนื้อหาและนักแสดงหรือพิธีกร ถ้าถูกใจจึงมีการติดตามชม ผู้สูงวัยกลุ่มนี้จะมีความถนัดในการเปิดสื่อโทรทัศน์น้อยในช่วงสายกับบ่ายแต่การเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตจะเยอะขึ้นแทน โดยส่วนใหญ่เป็นการใช้แอปพลิเคชัน Line แต่เป็นความถนัดที่น้อยกว่ากลุ่มติดบ้าน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มนี้ถึงแม้ว่าจะชอบเข้าสังคมแต่ก็เป็นความต้องการที่จะพบเจอปฏิสัมพันธ์กันมากกว่าการพูดคุยผ่านอินเทอร์เน็ต ความพึงพอใจจากการเปิดรับนั้นของผู้สูงวัยกลุ่มนี้ทำกิจกรรมนอกบ้านนั้นไม่มีเนื้อหาด้านไหนที่มีความพึงพอใจมากเป็นพิเศษ

กลุ่มติดบ้าน ไม่ค่อยได้ออกไปพบเจอบุคคลอื่นมากเท่าไร ดังนั้นสังคมส่วนใหญ่จึงอยู่กับครอบครัวและบ้าน เนื้อหาที่ผู้สูงวัยในกลุ่มนี้สนใจจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความผูกพันของคนในบ้าน การหากิจกรรมทำในบ้าน และการรู้เรื่องราวแปลกใหม่นอกบ้าน ซึ่งจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากลุ่มนี้มีความต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับการมีสุขภาพที่ดี การดำเนินชีวิตสำหรับผู้สูงวัย การหากิจกรรมทำยามว่าง เนื้อหาการกิน การอยู่ การท่องเที่ยว บันเทิง และเพลง รวมถึงเนื้อหาบันเทิงกรรม เทคโนโลยีสมัยใหม่สูงกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับผู้สูงวัยกลุ่ม Fragile Seniors ที่หันมาให้ความสำคัญและให้เวลากับครอบครัวและคนรักมากขึ้น ชอบทำกิจกรรมยามว่างอยู่กับบ้าน เช่น การตกแต่งสวน ตกแต่งบ้าน หรือเรียกว่า “Smart homebird” (วัชรารักษ์ ชิวโศภิชฐ, 2562) การเปิดรับสื่อโทรทัศน์กับสื่ออินเทอร์เน็ตจะสูงเหมือนกลุ่มทำกิจกรรมนอกบ้าน ช่วงเวลาที่เปิดรับสื่อโทรทัศน์จะทั้งวัน เพราะใช้เวลาอยู่กับบ้านจึงเปิดรับสื่อได้ตลอดทั้งวัน เช่นเดียวกับการเปิดรับอินเทอร์เน็ตที่ผู้สูงวัยกลุ่มนี้เปิดรับสูงที่สุด โดยมีความถนัดในการใช้ทั้งวัน แต่เยอะในช่วงค่ำพร้อม ๆ กับการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ โดยใช้ทั้งแอปพลิเคชัน Line และ Facebook ในความถี่ที่สูงกว่ากลุ่มทำกิจกรรมนอกบ้าน ความพึงพอใจในสื่อของกลุ่มติดบ้านจะเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจ การเงิน การทำบุญทำทานมากกว่ากลุ่มอื่น เนื่องจากกลุ่มนี้มีอายุเฉลี่ยที่ไม่ต่างจากกลุ่มทำกิจกรรมนอกบ้านมากนัก แต่กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความต้องการเนื้อหาในสื่อที่มากกว่ากลุ่มอื่นโดยเฉพาะเนื้อหาด้านเศรษฐกิจกับด้านสติปัญญา

กลุ่มถูกทอดทิ้ง ที่อยู่ในสถานสงเคราะห์คนชราส่วนใหญ่เป็นคนที่ยังจากครอบครัว และไม่มีรายได้ มีความต้องการเนื้อหาในด้านต่าง ๆ มากกว่ากลุ่มอื่นเกือบทั้งหมด โดยเฉพาะเนื้อหาด้านคุณค่า และด้านสุขภาพที่ต้องการมากที่สุด แต่มีบางเนื้อหาที่ผู้สูงวัยกลุ่มนี้ต้องการน้อยกว่ากลุ่มอื่น เช่น เนื้อหาสะท้อนปัญหาหรือความเป็นอยู่ที่ไม่สะดวกสบายของผู้สูงวัย เนื้อหาการทำตัวให้ดูหนุ่มสาวหรืออ่อนกว่าวัย เนื้อหาทางด้านเศรษฐกิจ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ กรณีศึกษามูลนิธิสงเคราะห์คนชราอนาถาแห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลาของ มารูรี อุไรรัตน์ และมาลี สบายยิ่ง (2560) ได้อธิบายว่าผู้สูงวัยเมื่ออายุมากขึ้นไม่แข็งแรงและไม่สวยงามเหมือนเดิม ถูกทอดทิ้งและความสำคัญลงเนื่องจากไม่มีรายได้ จึงทำให้สามารถยอมรับในสภาพร่างกายที่โรยราได้ แต่ความต้องการเนื้อหาด้านคุณค่าเพื่อทดแทนคุณค่าในตัวผู้สูงวัยที่ลดลง การเปิดรับของกลุ่มนี้เปิดรับสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด แตกต่างจาก 2 กลุ่มที่แล้วตรงที่กลุ่มนี้ไม่มีรายได้ที่จะใช้บริการอินเทอร์เน็ตจึงไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ต โดยกลุ่มนี้เปิดรับสื่อโทรทัศน์เพื่อความบันเทิงและฆ่าเวลามากกว่ากลุ่มอื่นเนื่องจากมีเวลาที่เหลือเพื่อ

สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์กลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับหน้าปก เนื่องจากในกลุ่มถูกทอดทิ้งมีผู้สูงวัยส่วนหนึ่งที่ ไม่ได้มีการศึกษาหรือมีการศึกษาน้อย จึงให้ความสนใจกับหน้าปกที่สร้างแรงจูงใจให้เปิดรับ ความพึงพอใจต่อเนื้อหาในสื่อของกลุ่มถูกทอดทิ้งสูงกว่ากลุ่มที่เหลืออีกเช่นเคย โดยบางเนื้อหาที่กลุ่มถูกทอดทิ้งมีความต้องการสูงกว่ากลุ่มอื่นอย่างมาก เช่น รู้สึกภาคภูมิใจในตัวเอง การมีส่วนช่วยให้มีสุขภาพกายและจิตดีขึ้น ดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อมั่น มีความรู้สติปัญญา ไม่ทำให้ถูกคนอื่นโกง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** จากการที่พบว่าเนื้อหาสำหรับผู้สูงวัยบนสื่อทั้ง 4 ประเภท มีปรากฏอยู่น้อย และงบประมาณรัฐมีอยู่อย่างจำกัด การที่จะส่งเสริมการผลิตเนื้อหาบนสื่อโทรทัศน์ซึ่งมีต้นทุนที่สูงจึงทำได้เนื้อหาที่มีจำนวนได้ไม่เยอะ รัฐจึงควรสนับสนุนและส่งเสริม 1) สื่อชุมชน อาจเป็นวิทยุชุมชนหรือวารสารภายในชุมชน ซึ่งมีความเข้าใจในบริบทความต้องการของผู้สูงวัยในชุมชนนั้น อีกทั้งมีต้นทุนที่ต่ำกว่าสื่อโทรทัศน์ และ 2) สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่ผู้สูงวัยเริ่มให้การเปิดรับเพิ่มมากขึ้น โดยมีข้อดีคือผู้สูงวัยสามารถเปิดดูเนื้อหาได้เสมอ ซึ่งทั้ง 2 สื่อดังกล่าว ช่วยเพิ่มทางเลือกให้ผู้สูงวัยมีช่องทางในการเปิดรับเพิ่มมากขึ้น

2. **ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ** ผู้ผลิตสื่อควรผลิตเนื้อหาด้านคุณค่า ด้านสุขภาพ ด้านการดำเนินชีวิต และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งผู้สูงวัยมีความต้องการสูง และเป็นการสร้างประโยชน์และความสุขให้กับผู้สูงวัย อย่างไรก็ตาม การผลิตเนื้อหาในด้านดังกล่าวไม่ควรผลิตเป็นแนววิชาการ ควรใช้นวัตกรรมหรือความคิดแปลกใหม่ที่เป็นการผสมผสานเนื้อหาหลาย ๆ แบบ รวมถึงช่องทางที่ทำให้ผู้สูงวัยไม่รู้สึกเบื่อ นอกจากนี้ผู้ผลิตควรสร้างเนื้อหาที่สร้างความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวเนื่องจากสื่อในปัจจุบันยังทำให้ผู้สูงวัยมีความพึงพอใจได้แค่ระดับปานกลางเท่านั้น

3. **ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป** งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยอาศัยวิธีการเก็บข้อมูลจากการพูดคุย สอบถาม และให้ผู้สูงวัยกรอกแบบสำรวจที่ได้ออกแบบไว้ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการเก็บข้อมูลเสร็จสิ้น กลับพบว่า ยังมีประเด็นรายละเอียดอีกหลายประการที่จำเป็นต้องซักถามในเชิงลึก รวมถึงต้องถามผู้ดูแลและลูกหลานที่ใกล้ชิด ดังนั้น การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้สูงวัย ตลอดจนกับสมาชิกในครอบครัวของผู้สูงวัย จึงจะช่วยอธิบายข้อมูลเชิงลึกเหล่านี้ได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (ม.ป.ป). บทสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554). [ออนไลน์]. ข้อมูลจาก:
http://www.dop.go.th/main/knowledge_detail.php?id=eb30a4453542ae9555196e7672_d90f12&type=21 (18 มีนาคม 2560).

- กฤติกาพร มลาสานต์ (2547) การใช้อินเทอร์เน็ตและช่องว่างทางดิจิทัลระหว่างประชาชนในสังคมเมืองและชนบทของไทย. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์**. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- จารุวรรณ นิธิไพบูลย์ สันตัด ทองรินทร์ และ วิทยาธร ท่อแก้ว. (2559). การพัฒนารายการโทรทัศน์ เพื่อผู้สูงอายุ. **วารสารบัณฑิตศึกษา** ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 มหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ชุติมา สินช่วยนิชกุล. (2559). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะของผู้สูงอายุในชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปณิชา นิตพรมงคล. (2554). พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร. **บทความทางวิชาการ**. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- พนม คลีฉายา. (2555). ความต้องการข่าวสาร การใช้สื่อ และนิสัยการเปิดรับสื่อของผู้สูงอายุไทย: **รายงานการวิจัย** (Information Need, Media Uses and Media Habit of Thai Elderly: Research Report). กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โพธิ์ชันนิง. (2558). **ช่องทางวีดิทัศน์สูงวัย เชกเม้นท์นี้ “อาร์เอส” จอง**. [ออนไลน์]. ข้อมูลจาก: <https://positioningmag.com/60832> [25 มกราคม 2561].
- มาตุรี อุไรรัตน์ และมาลี สบายยิ่ง. (2560). การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษามูลนิธิสงเคราะห์คนชราอนาถา แห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา. **วารสารวิชาการ** ปีที่ 38 ฉบับที่ 1. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2554). **4 มิติ สุขภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน**. บริษัทที่ คิว. กรุงเทพมหานคร.
- รติมาส นรจิตร์. (2558). นโยบายด้านรายการโทรทัศน์ในการขับเคลื่อนสังคมผู้สูงอายุขององค์กรสื่อโทรทัศน์และต้องการเนื้อหารายการโทรทัศน์ของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ระวีวรรณ ทรัพย์อินทร์, ญาศินี เคารพธรรม. (2560). สื่อกับผู้สูงอายุในประเทศไทย. **วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต** ปีที่: 11 ฉบับที่: 2 หน้า: 367-388. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วรนาถ ดวงอุดม. (2555). การพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่. **วารสารจันทร์เกษมสาร** ปีที่ 18 ฉบับที่ 34. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร์เกษม.
- วรรณวิสาข์ ไชโย. (2555). วรรณกรรมเรื่องความสุขในผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาบ้านวัยทองนิเวศน์. **วารสารมนุษยศาสตร์สาร** ปีที่13 ฉบับที่1. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัชรารักษ์ ชิวโคภิชฐ. (2562). สังคมผู้สูงอายุ: ปัจจัยการตลาดที่เปลี่ยนไป. **วารสารมหานาคร นครินทร์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 1. มหาวิทยาลัยมหาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช.
- วิลาวัลย์ บริรักษ์ และ อรวรรณ ลอยฟู. (2555). การใช้ชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. **จุดนิพนธ์หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร**.

- ศิริพร ศรีเชลียง. (2547). ช่องว่างทางดิจิทัล. **วารสารมนุษยสังคมวิชาการ**. คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- ศิริสุข นาคะเสนีย์. (2561). พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. **วารสารวิจัยรำไพพรรณี** ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - เมษายน 2561 39-48. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2562). **กิจการโทรทัศน์ที่ใช้คลื่นความถี่**: ผู้ได้รับอนุญาตประกอบกิจการโทรทัศน์ สำหรับการให้บริการโทรทัศน์ในระบบดิจิทัล. [ออนไลน์]. ข้อมูลจาก: <https://broadcast.nbtc.go.th/tvwave/tvdigitallic> (1 พฤศจิกายน 2562).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2553). **สำมะโนประชากรและเคหะ**. (ออนไลน์). ข้อมูลจาก: <http://popcensus.nso.go.th>. (14 มิถุนายน 2560).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). **การสำรวจการใช้เวลาของประชากร พ.ศ. 2552** (ออนไลน์). ข้อมูลจาก: <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/useTime52FN.pdf> (3 กันยายน 2560).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). **การสำรวจการใช้เวลาของประชากร พ.ศ. 2558** (ออนไลน์). ข้อมูลจาก: <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/useTimeReport58.pdf> (3 กันยายน 2560).
- สำนักงานสำรวจสุขภาพประชาชนไทย. (2552). **รายงานการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 4 พ.ศ.2551-2**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะ กราฟิก โก ซิสเต็มส์ จำกัด.
- Abbey, R. & Hude, S. (2009). No country for older people? Age and the digital divide. **Journal of Information, Communication & Ethics in Society**. 7 (4): 225-242.
- Bekhet, A. K., Zausznlewski, J. A., & Nakhla, W. E. (2008). **Happiness: The Oretical and Emprlcal Considerations**. *Nursing Forum*, 43, pp.12-23.
- Defleur, M. (1989). **Theories of Mass Communication** (5th ed.). New York: Longman.
- Maslow, A. H. (1970). **Motivation and personality**. New York: Harper & Row.
- McQuail, D. (1987). **Mass Communication Theory**. London: Sage
- Phillipson, C. and Barr, J. (2007) **Social Theory and Social Change**. In Bond, J., Peace, S., Dittmann-Kohli, F. and Westerhof, G.J. (eds.) *Aging in Society*. pp. 68 – 84. London: Sage.
- Wright, C.R. (1960). **Functional Analysis and Mass Communication**. *Public Opinion Quarterly*, Vol. 24, pp. 605–620.